

גידה הדיבר

לע"נ הטוהרה של מורנו ורבינו עטר הגה"צ מרן רבי משה יעקב ווייס בן הגה"ק רבי אברהם צבי זצ"ל נלב"ע ח"י בטבת תשע"ב

יו"ל ע"י בית המדרש הגדול "היכל אברהם צבי" נוה אחיעזר

בנשיאות מורנו הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר

רח' נחשוני 3 (מאחורי ביהמ"ד 7-9), נוה אחיעזר בני ברק

עש"ק ואתחנן ט"ו באב תשע"ו, גליון מס' 349

זמני כניסת ויציאת השבת

זמני כניסת ויציאת השבת	הדה"נ	מוצ"ש	ר"ת
ב"ב	6:58	7:57	8:31
ירושלים	6:43	7:55	8:34

נושא הלכתי לפרשת השבוע

משיעוריו של הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א

גאב"ד נוה אחיעזר - בני ברק

הדברים נכתבו להגדיל תורה ולהאדירה, ולא להלכה למעשה

ביזוי אביו כדי למונעו מגרימת הפסד

[דברים ה, טז] **כַּפַּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ**. במסכת קידושין (לב, א): שאלו את רבי אליעזר, עד היכן כיבוד אב ואם. אמר להם, כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו, ואינו מכלימו. ואי אמרת משל אב, מאי נפקא לי' מיניה, בראוי לירשו.

שאלה: האם מותר לבן לבזות הוריו או לצערם, כדי להניאם מלהתגרש, כדי שלא יגרמו לו גירושי הוריו קשיים בשידוכיו.

ליעב"ץ אף הרמ"ה אינו מתיר לבן אלא למונע את זריקת ארנקו, אף שגורם כלימה לאביו, שמונע ממנו לזרוק, אבל אסור לו להכלימו בדברים או לדחפו.

גם המקנה (בסוף ד"ה תוס' ד"ה ר' יהודה) הקשה למה לא כתבו התוס' דהא דאם זרק ארנקי אל יכלימהו, משום דמה שיכלימהו הוי כמעשה בידים. ותיריך המקנה דזה אינו, דעל כרחך לא הוי מעשה בידים, דאל"כ אפילו למ"ד משל אב נמי אל יכלימהו אפי' בארנקי של בנו. והרי בסמוך אמרינן דלמ"ד משל אב, הא דלא יכלימהו, היינו דוקא כשארנקי של אב, אבל בשל בנו יכלימהו, על כרחך דלא הוי מעשה בידים. - גם המקנה מסיק בפשיטות שהותר רק להכלימו על ידי שמונע זריקת הארנק, אבל לא הותר בשום אופן להכלים את אביו על ידי מעשה בידים.

דעת הסובר שהבן רשאי להכלים האב להנצל מהפסד

וביאר הבית יוסף: ועד היכן הוא כיבוד וכו', בפרק קמא דקידושין (לב, א) שאלו את רבי אליעזר עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו. ומייתי לה בגמרא לאותובי למאן דאמר דאין הבן חייב להאכיל את אביו משלו אלא דוקא משל אב, דאם כן האי ארנקי דקאמר רבי אליעזר בשוהו של אב דוקא הוא, ואי"כ מאי נפקא ליה מיניה לבן אם ישליכנו לים ומאי רבותיה כי אינו מכלימו, ומשני בראוי לירשו. ומשמע דלדין דקיימא לן דאינו חייב להאכילו אלא משל אב, האי ארנקי דרבי אליעזר בשוהו של אב דוקא. וקא משמע לן דאע"פ שהוא ראוי לירשו אינו רשאי להכלימו, אבל אם הארנקי של הבן רשאי להכלימו. וזהו דעת ר"י שכתב רבינו. - לדעת ר"י אם האב עומד להזיק את ממון הבן, רשאי הבן להציל ממנו ע"י הכלמת אביו.

דעת הסובר שאין בן רשאי להכלים אב להנצל מהפסד

וממשיך הבית יוסף: אבל הרמב"ם (ממ"ס ז, י) כתב עד היכן הוא כיבוד אב ואם, אפילו נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יעווס כנגדם, אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק. וגם הר"ף (קידושין יב, ב) כתב בהא דרבי אליעזר כדי שיטול ארנקי שלו ויזרקנו לים. ומאחר שהם ז"ל פסקו דאינו חייב להאכילו אלא משל אב דוקא, קשה היאך פסקו דכדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים אפילו בארנקי של בן היא. וי"ל דס"ל ז"ל דכי אמרינן דוקא משל אב הני מילי לכבדו, אבל כדי שלא לצער

טעם המתיר לבזות הוריו כדי למונע גירושין

שמעתי שאחד מן המורים התיר לבזות הוריו ולגעור בהם, אם כתוצאה מכך ימונעו הגירושין. והביא ראיה מדברי הרמ"א, שהגיה על מה שפסק השו"ע (י"ד רמ, ח): עד היכן כיבוד אב ואם, אפילו נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים, לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יעווס כנגדם, אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק. הגה: ויש אומרים דאם רוצה לזרוק מעות של בן לים דיכול למונעו, דהא אינו חייב לכבדו רק משל אב, אבל לא משל בן (טור בשם ר"י). ואין חילוק בין לכבדו או לצערו (תרומת הדשן מ). ודוקא קודם שזרקו, דאפשר דממונע ולא עביד, אבל אם כבר זרקוהו, אסור לאכלומיה, אבל יוכל לתבעו לדינא (טור בשם הרא"ש). ודוקא אם רוצה לזרוק כיסו לים, דאית ביה חסרון כיס, אבל אם רוצה להעביר ממנו ריוח בעלמא, אסור בכל ענין (ר"ן פ"ק דקדושין). - והבין המורה שלדעת היש אומרים מותר להכלים את האב ולצערו כדי למונע הפסד לבן, ואין לך הפסד גדול יותר מקשיים בשידוכים. ושכן יש להורות למעשה. ואמרת לי עייין בנידון זה.

המתירים להכלים אב כדי למונע זריקת ארנק הבן

מקור דברי השו"ע בטור, וזה לשונו: ועד היכן הוא כיבוד, אפילו נטל כיס מלא מעות ומשליכהו לים בפניו אל יכלימהו. וכתב הרמב"ם אפי' זרק כיס של הבן לים. ור"י פירש למאי דפסקינן שא"צ לכבדו משלו, ודאי אם זרק כיס של הבן יכול למונעו, אלא מיירי בכיסו של אביו, אינו יכול להכלימו כדי למונעו אף על פי שעתיד לירשו. כתב הרמ"ה (השלמתי ביאורו ע"פ יד רמה קידושין, שצב) הא דבארנקי של בן מצי לאכלומיה, דוקא מקמיה דשדיה לים דאפשר דממונע ולא שדיה ליה, [וא"כ איכא חסרון כיס בשתיקותיה, ושרי ליה לבן לאכלומיה]. אבל בתר דשדיה אסור לאכלומיה דמאי דהוה הוה, והשתא כי שתיק כיבוד שאין בו חסרון כיס הוא ומיחייב בגויה. ודוקא לאכלומיה [אסירא] אבל למתבעיה בדינא שרי [דכיבוד שיש בו חסרון הוא, ולא מיחייב ביה אלא משל אב].

המתירים רק מניעת הזריקה ולא הכלמה בדברים

וביאר היעב"ץ (נדפס בילקוט מפרשים שבטור המאור), שמה שפסק הרמ"ה דכדי למונע השלכת ארנק הבן מותר לבן להכלימו, רצונו לומר מניעה בעלמא שמעכבו מלזרוק ולאבד, אע"ג שהוא הכלמה לאב. אבל הכלמה ממש בדברים, וכל שכן הכאה או אפילו דחיפה, ודאי דאסור מ"מ לדברי הכל. -

חידונים לפ' השבוע

1. מצא תיבה בפרשה:

כשתקרא את החידה בקול או או תגלה את הכל ואם תרצה רמו בעדה אכן הרמו נמוצא כצידה.

2. שתי תיבות סמוכות זו לזו בפרשה שאינן מופיעות בכל התנ"ך מלבד במגילת אסתר (ושם אינן סמוכות כלל).

דהיינו דוקא משל אב ובראוי לירשו. וכל זה לענין חיוב דאורייתא ולכופו, משא"כ בעיקר מצות כיבוד מן המובחר, יפה כתב הרמב"ם ז"ל שהוא עד כדי שיזרוק ארנקי של הבן, ואפ"ה אין לו להכלימו. והוא נלמד מגוף המעשה של דמא בן נתינה, שמסיים ומה מי שאינו מצווה ועושה כך וכו'. אלא שכיון שמקרה כעין דמא בן נתינה אינו מצוי, כתב הרמב"ם עובדא דארנקי דשכיח, ועוד שיש בו גם רבותא להיפך שיש בו גם הפסד הקרן. ואף על פי כן לא משמע ליה להרמב"ם ולהפוסקים לחלק ביניהם לענין מצוה בעלמא. - לתירוצו של הפני יהושע, ודאי שיש מצוה מן המובחר לבן שלא לבזות אביו אף כשמפסידו ממון הרבה, אלא שאין כופין את הבן על כך.

כשהבן מחסר מממונו מקיים מצות כיבוד

עוד תירץ הבית יוסף: אי נמי הא דאמרינן דמשל אב דוקא, היינו מדינא, דאינו חייב לחסר כיסו בשבילו, אבל מ"מ אם יחסר כיסו בשבילו בכלל מצות כיבוד הוא. ולישנא דעד היכן כיבוד אב ואם הכי דייק. וא"ת א"כ מאי מותיב מינה למאן דאמר משל אב. י"ל דאין הכי נמי דמאן דאוחיב לא אסיק אדעתיה לפלוגי בהכי, ומאן דתירץ הוה מצי לשנויי ליה הכי, אלא דאהדר ליה לפום שיטתיה דלא הוה מפליג בינייהו. וכן כתב גם בכסף משנה¹ (הג"ב). - לתירוץ זה אין הבן מחוייב לכבד כשמפסיד, אך שכרו רב אם מכבד אביו אף במקום הפסד.

הסובר שכשיש הפסד פטור מכיבוד אבל אסור להכלים

ובדרכי משה להרמ"א ובבדק הבית להבית יוסף ציינו לדברי המהרי"ק (שורש קסו), שכתב בענין אב המונע מבנו לשאת אשה מסויימת: יש לחלק, דאע"ג דאין הבן רשאי להכלים אביו ולצערו בשביל ממנו, מכל מקום אין חייב הוא להפסיד ממנו בשביל כבוד אביו. וכן צריך לומר על כרחך, שהרי רבינו משה עצמו פסק כמאן דאמר משל אביו, אלא ודאי צריך לחלק כדחילקתי. וכל שכן דאין לו להניח מלקחת אשה ההוגנת לו והישרה בעיניו משום כבוד אביו וכדפירשתי. - לדעת המהרי"ק אסור לבן לצער אביו כדי שלא יפסיד ממנו, אבל אין צריך לכבדו כשנגרם לו כתוצאה מכך הפסד ממון.

הסובר שכשפטור מכיבוד מותר גם לצער

אבל הרמ"א ציין על דברי המהרי"ק, שבתרומת הדשן (מ) בדיונו אם צריך לשמוע בקול אביו שאומר לו שיצטער עד מאוד אם ילך ללמוד תורה במדינה אחרת, משמע דאין לחלק בין כיבוד אב להיכא דמצער, ואין צריך לשמוע בקול אביו. וז"ל התרומת הדשן: ואין נראה לחלק בין כיבוד אב ואם [שאינו מחוייב להמנע בגללו], בין מה שאביו מיחה בידו שמצערו במה שעובר על ציווי [שיהיה מחוייב להמנע בגללו]. דהא תרווייהו מצות עשה שווין נינהו, כבודו ומוראו וכו'. ולענין לצאת לתלמוד תורה לפני רב שזוכה ממנו ללמוד תורה, שרינן לעיל טומאה דרבנן, אלמא עדיף ממורא דאב ואם. - התרומת הדשן הוא מקור פסק הרמ"א: ויש אומרים דאם רוצה לזרוק מעות של בן לים דיכול למונעו וכו', ואין חילוק בין [המנעו] לכבדו או [לבטל מצות מורא], לצערו [כדי שלא יגרם לו הפסד]. אולם כבר העיר הט"ז (א-ה) שהר"ן לחד תירוץ כן מחלק בין לצערו ובין לכבדו, וגם התוס' (כתובות פו, א ד"ה פריעת) מחלקים בין כיבוד לקלון אב. והש"ך בנקודות הכסף (שם) יישב שודאי מה שכתב הרמ"א 'לצער' היינו בממון, אבל אסור לצערו בדברים, כמ"ש הרמ"א (רמא, ד-ה) [שאפילו כשהוריו רשעים, אסור להכותם או לקללם, אף כשליח בית דין]. - על פי הט"ז והש"ך התירו התרומת הדשן והרמ"א רק לצער אביו על ידי שנוסע ללמוד בניגוד לדעתו, אבל אסור לצערו בדברים או בהכאה כדי להנצל מהפסד.

בקום ועשה יש להחמיר ולהפסיד אף בשל בן

אבל בשו"ת מהר"ם מלובלין (קלו) כתב על מה שתירץ הבית יוסף דברי הרמב"ם, דכי אמרינן דדוקא משל אב הני מילי לכבודו, אבל כדי שלא לצער י"ש לו לאבד כל ממון שבעולם. שהוא דוחק גדול, הואיל ולא הוזכר סברא זו בגמרא לא בדברי המקשן ולא בדברי התרצן, אלא אדרבא מתוך דברי התרצן ומתוך מסקנת הגמרא משמע דלמ"ד משל אב, דוקא כשהארנקי של האב הוא דאסור להבן להכלימו, אבל כשהארנקי של הבן מותר להכלימו. וגם המקשה לא אסיק אדעתיה לפלוגי בהכי, מנין לו

יש לו לאבד כל ממון שבעולם. וכבר נזכר זה בדברי הר"ן ז"ל [שמביאם הבית יוסף בסוף הסימן]. וכן כתב גם בכסף משנה (ממרים שם). - וזה לשון הר"ן: ומסקינן משל אב, דכיון דעבדו בה עובדא הכי הלכתא. וכי תימא אם כן תקשי לן הא דאמרינן לעיל עד היכן כבוד אב ואם, צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון שהפסיד בשבילו ששים רבוא שכר. איכא למימר דכי אמרינן דדוקא משל אב הני מילי לכבודו, אבל כדי שלא לצער י"ש לו לאבד כל ממון שבעולם. והעתיקו הרמ"א בדרכי משה. - לדעת הר"ן אף כדי שלא יאבד כל ממון שבעולם, אסור לו לצער אביו.

דעת הסובר שהאב צריך לשלם ולכן אין רשאי להכלימו

אבל הב"ח (שם) תירץ את דברי הרמב"ם והסמ"ג (עשין קיב - קיג קצא, א) שכתבו ג"כ ארנקי שלו, דאף למאי דקיימא לן משל אב, אפילו הכי אין לו להכלימו, שהרי צריך האב לשלם לבן כל הפסדו. ולפי זה אין דברי ר"י שהביא הטור שום השגה על דברי הרמב"ם. מיהו אפשר לקיים דברי ר"י, היכא שאין לו לאב לשלם דאז ודאי יכול למונעו. ותדע שהרי למעלה כתב רבינו בלי שום חולק ועד היכן מוראם אפילו היה לבוש בגדי חמודות ויושב בראש הקהל ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיו וכו', והשתא מדכתב וקרעו בגדיו שזהו הפסד ממון, למה לא יוכל למונעו, למאי דפסקינן משל אב וכדברי ר"י. אלא בעל כרחך מאחר שצריך לשלם לו הפסדו, צריך לזהר שלא יכלים אותם. אי נמי ר"י סובר דכדי שלא יטריח למיקם בדינא ודיינא, יכול למונעו אפילו יש לו לאב לשלם. והש"ך (רמ, א) הביא דבריו - לדעת הב"ח והש"ך, הרמב"ם אוסר להכלים את האב כדי להנצל מהפסד, כיון שיכול לתבוע מהאב, והר"י מתיר רק כשאין לאב לשלם.

אסור להכלים אב כדי להנצל ממניעת ריוח

עוד תירץ הר"ן: אי נמי כי אמרינן משל אב הני מילי בדאיכא חסרון כיס, אבל התם עבורי רווחא בעלמא הוה. והכי נמי מוכח בגמ' דאמרינן מיתבי נאמר כבד את אביך ואת אמך, ונאמר כבד את ה' מהונך, מה להלן בחסרון כיס אף כאן בחסרון כיס. ואי אמרת משל אב, מאי נפקא ליה מיניה. ומפריקין נפקא ליה מיניה לבטול מלאכה. והעתיקו הרמ"א בדרכי משה. ובחילוק זה תירץ הדרכי משה (נ) את סתירת הירושלמי שסיים את המעשה בכרי אחד, שאמר הנכרי איני נהנה מכיבוד אבותי כלום, ואילו בבבלי מסיים שביקש בדמי הפרה אדומה 'אלא מה שהפסדתי בשביל אבא'. שהפסד חסרון כיס נטל, אבל עבורי רווחא [מניעת הריווח] לא רצה ליטול. - לדברי הר"ן, חיוב כיבוד האב ואיסור הכלמתו הוא אף אם כתוצאה מהכיבוד ימנע הבן מלעשות מלאכה ולהרויח.

הקושי בחילוק בין מניעת ריוח להפסד

הפני יהושע (קידושין שם) הקשה על הר"ן שמחלק בין הגוי [דמא בן נתינה] שהפסיד רק מניעת הריווח ובין זריקת הארנקי שהוא הפסד ממש, דלפי"ז תיקשי להיפך, למאי דס"ד עכשיו דהארנקי הוא משל הבן, ואפילו הכי סובר רבי אליעזר דאין להכלימו, א"כ אמאי קאמר רבי אליעזר עצמו עד היכן כיבוד, ראו מה עשה גוי אחד, דמשמע שאינו מחויב שלא להכלימו אלא במניעת הריווח, ותיפוק ליה דאף אם זרק הארנקי של הבן דהוא הפסד ממש נמי אין להכלימו, כדקאמר רבי אליעזר עצמו כאן. וכתב הפני יהושע שיש מקום לחלק גם להיפך שבעובדא דגוי לעיל, יש יותר חידוש שאף על פי שיכול להיות שהאב עצמו היה מסכים שיקצוהו משנתו וירויח בנו, ואף על פי כן לא הכניס הבן עצמו לספק, ולא הקיצו. אלא דאם כן קשה למה לא אמר רבי אליעזר את שני המקרים יחד כששאלוהו עד היכן כיבוד.

ותירץ הפני יהושע דודאי בעובדא דדמא בן נתינא לא היה הכיבוד כלל מצד החיוב שלא להקיצו אף למ"ד משל בן, כיון שיכול להיות שהאב עצמו היה מסכים שיקצוהו ולא היה מקפיד, שרווח כזה עדיף לאינש מצער הקיצה משנתו. ורבי אליעזר שהשיב לשאלה עד היכן כיבוד, סבר שנשאל לענין קיבול שכר למצוה מן המובחר, ולא לענין כפייה. וכמוכח ממה שהשיב להם ראו מה עשה גוי אחד ונתן לו שכרו, ומה אם אינו מצווה ועושה כך מצווה ועושה על אחת כמה וכמה, הרי שלא השיב אלא לענין קיבול שכר. מה שאין כן כשחזרו ושאלו עד היכן כיבוד אב, על כרחך שאלו בעיקר חיוב דאורייתא, מתי כופים בדברים או בשוטים. ואם כן שפיר מקשה דעיקר חיוב דאורייתא היינו גם משל בן, וכופין אותו. ועל זה מתרץ

חובה ולא למצוה בעלמא קאמר, דאינו נופל לשון גזירת הכתוב בענין מצוה ולפנים משורת הדין.

1. וראיתי במשנת משה (עטייה, ממרים שם) שהקשה על תירוץ הכסף משנה, שהרי הרמב"ם סיים 'ולא יצער בפניהם אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק', משמע דזה מדינא הוא,

אי נמי - לפי הסבר החתם סופר בתירוץ הבית יוסף, אף אם הבן כועס על אביו לפני שזורק ארנקו ומפסידו, אינו עובר אלא על מידת חסידות, אך שכרו רב אם מכבד אביו אף במקום הפסד.

עד כמה מותר לותר לאב ולכבד לפנים משורת הדין

וראיתי להגר"ש נתנוזן בספרו יד שאול (י"ד ב רמ, ט) שדייק מה הוא הלשון 'עד היכן כיבוד אב', וכי יש גבול שנאסר בו לכבד יותר. ותירץ על פי מה שאמרו בירושלמי (שבת א, על לא יישב אדם לפני הספר) כל הפטור מן הדבר ועשהו נקרא הדיוט, ובספר באר שבע (כא) פירש שצריך ביאור, שהרי מצינו כמה חומרות שמחמירין אף שהוא לא מן הדין. וחילק שבדבר שלא יוכל לבא לידי איסור, או לא שייך לקרותו הדיוט. אבל בדבר שיוכל לבא לידי איסור אם יחמיר, אסור להחמיר, ונקרא הדיוט. ולפי זה נראה שבכיבוד אב באמת אם יחמיר יותר מדאי, יוכל לבא לידי איסור, שלפעמים יכביד הדבר עליו ויקפיד, והרי שאלו בגמרא ודילמא רתח וקעבר על לפני עיור, ועל כן נקרא הדיוט אם מחמיר. ומעתה מובן מה ששאלו 'עד היכן כיבוד אב', היינו עד היכן השיעור שמותר לו להחמיר בכיבוד אב, ולא יהיה נקרא הדיוט. ועל זה אמר כדי שיטול ארנקי ויזרקנו, ובזה יכול להחמיר עדיין. ולפי זה נראה ברור דלפי מה שאמרו ודלמא רתח וקעבר על לפני עור, ומשני דמחיל ליה ליקריה. אם כן כל שהאב זרק הארנק, שוב יוכל הבן להחמיר על עצמו ולא נקרא הדיוט, שהרי על כרחך מחל האב על כבודו, ושוב לא יבוא הבן לידי איסור. ולפי זה ברישא, כשלא ידעה הגמרא שמדובר שהאב מוחל, שפיר הקשו, דעל כרחך אינו של הבן, שהרי אסור להחמיר על עצמו בזה ויקרא הדיוט, דיכול לבא לידי איסור אם ירתח. וכיון שהוא ארנק של האב, אם כן מה איכפת לבן. ועל זה תירצו בראי לירושו. אבל כיון שאמרו שהאב מוחל על כבודו, שוב אף בארנק של הבן יכול להחמיר על עצמו. אלא שעדיין קשה אם מחל האב, שוב אינו מחוייב בכיבוד, ונראה שמכאן ראייה ברורה למה שכתב הרדב"ן (א, תקכד) דאף אם האב מחל על כבודו, מכל מקום מצוה איכא. דאף שנפטר הבן מעונש אם לא כיבד, אבל אם כיבדו יש מצוה. ומעתה שפיר כתב הרמב"ם דאפילו בכיס של הבן שייך כיבוד אב ויכול להחמיר על עצמו. ובזה מיישב תמיהת הפני יהושע (הני"ל) למה לא השיב רבי אליעזר כדלעיל מדמא בן נתינה. דשם היה האב ישן, ולא רצה להקיצו אף שהפסיד ממון. אבל כאן חידש שאף אם האב עושה פשיעה ומפסיד ממון, אפילו הכי צריך לשתוק. ועל זה הקשו דאי בשל אב מה הפסידו, ותירצו בראי לירשו, ועיי"ש שהאר"ן - לדבריו כשהביאה הגמרא שהאב זורק ארנקו, לא נידון כלל היתר הבן להכלים את האב, אלא להיפך הנידון הוא עד כמה מותר לבן להניח לאב להזיק ממנו, ולא לנסות להציל ממנו. ואמרו שכשהאב מוחל על כבודו יכול הבן להחמיר על עצמו ולתת לאב להשליך ארנקו. משמע שכשהאב אינו מוחל על כבודו, יכול הבן להציל ממנו בלי להכלים אביו, כדי שלא יבוא לידי הכלמת אביו, אם לא יוכל להתגבר על עצמו וירתח על אביו.

העולה להלכה למעשה

כפי שהארכנו הרי אף שהובא ברמ"א שיש אומרים דאם רוצה לזרוק מעות של בן דיכול למונעו, וכן נראה לכאורה דעת הר"ן, כבר הוכיחו היעב"ץ והמקנה ושאר אחרונים שלא הבאתי מחוסר מקום, שההיתר הוא רק לעכב האב להשליך הארנק אף שעל ידי המניעה נכלם, אבל אסור לבן להרים קולו עליו או לבזותו וכל שכן שלא להכותו. מאידך דעת הר"ן וכן דעת הרמב"ם והר"ף שאף אם יפסיד כל ממון שבעולם אסור לבן להכלים אביו. [אלא שהתירו לתובעו בדין על ההיזק]. וכבר כתב הפני יהושע שמצוה מן המובחר הוא שלא למנוע האב מלהפסידו ממון, וכבר אמרו ששכר הבן רב בכך. ומה שהתיר התרומת הדשן לגרום צער לאב, הוא רק שמצער על ידי אינו שומע לו ונוסע ללמוד במקום סכנה. - ואף אם יש צד שיש מי שמתיר כבר כתבו המהר"ם מלובלין והשפת אמת, שהוא ספק איסור דאורייתא, וחייבים להמנע מלעבור ספק איסור. ולדעת החתם סופר ממידת חסידות שלא יכעס אפילו על אביו, ושכרו הרבה מאוד, וכן עולה מדברי השואל ומשיב שראוי לבן לנהוג במידת חסידות זו. אם כן נראה שטעה מי שהורה שיש מקום להתיר לבנים לבזות הוריהם למונעם מגירושין. ובפרט כשהנזק אינו ברור, שהרי כמה וכמה נישאו בכבוד על אף בעיות משפחתיות כאלו. ובפרט שמניעת הגירושין תגרום להורים עגמת נפש מרובה, של חיי צער ומריבות, ומאי חזית שקשיי הבנים עדיפים על קשיי ההורים, ואכמ"ל.

להרמב"ם מסברת עצמו לחלק כן, וכי דעתו רחבה ממאן דמותיב בגמרא תיובתא זו. ולכן תירץ המהר"ם מלובלין, דודאי מודה הרמב"ם דהגמ' סוברת דאין שום חילוק בין דין לכבדו ובין זריקת ארנקי לים. ולמאן דאמר משל אב ולא משל הבן סבירא ליה ג"כ דאם בא לזרוק ארנקי של הבן לים מותר לו להבן להכלימו ולמונעו. ולכן צריכא הגמרא לדחוק ולאוקמי הברייתא בשינוי דחיקא דאיירי בארנקי של אב, אף על גב דלשון הברייתא לא משמע כן. אבל מ"מ סבירא ליה להרמב"ם כיון דפשטא דברייתא לא משמע הכי, אלא משמע כמ"ד משל בן, ואפי' זרק ארנקי של הבן לים חייב הבן לכבדו ושלא להכלימו, ושמע מיניה דאפילו משל הבן חייב לכבד את אביו. וא"כ היה מן הראוי לפסוק ההלכה כמ"ד משל הבן כפשטיה דברייתא, ולא לסמוך אשינויי דחיקי דמשני לה אליביה דמ"ד משל אב, אלא כיון דאשכחן בגמ' דאורי ליה רבנן לרבי ירמי' כמ"ד משל אב, ומעשה רב, מספקא ליה להרמב"ם אם לפסוק ההלכה כמ"ד משל אב או כמ"ד משל בן. משום דפשטא דברייתא דעד שיזרוק ארנקי לים משמע כוותיה. והואיל ומספקא ליה, מסתברא ליה להרמב"ם דבשב ואל תעשה לפסוק כמ"ד משל אב, דהיינו כשיש לאב במה להתפרנס אז אין מחייבין להבן לעשות מעשה לכבד את האב משלו, אלא הוא בשב ואל תעשה, ואין מוציא מכיסו כלום, והואיל ומספקא לן הלכה כדברי מי, אין לנו כח להוציא מיד הבן לחייבו בחסרון כיסו. אבל כשבא האב לזרוק כיסו של הבן לים, לא מסתברא ליה להרמב"ם להתיר להבן לעשות מעשה להכלים את אביו ולצערו, כמאן דאמר משל אב. משום דכיון דמספקא לן אם ההלכה כמותו יש לפסוק שיהא הבן בזה גם כן בשב ואל תעשה. שלא להכלים את אביו. - למהר"ם לובלין נסתפקו הפוסקים אם כיבוד אב גם משל בן, ולכן אסור לבן להכלים את אביו אף כשמפסיד ממנו. והובאו דבריו בשיירי כנסת הגדולה (י"ד, רמ הגהות הבי").

מספק איסור חייב הבן להפסיד ולא להכלים האב

גם השפת אמת [שייחס לחידושי הר"מ] ביאר כעין זה שיטת הרמב"ם שאסור להכלים האב גם כשזורק כיס הבן. שסובר הרמב"ם שבאמת בגמ' לא הכריעו דהלכה דכיבוד אב משל אב, רק הא דאורי רבנן לר' ירמי' משל אב. וי"ל דאין הכי נמי דספיקא הוי, ולכן הוורו לו דמשל אב, דאין לחייבו ממון מספק, [וכן פסק הרמב"ם]. והגם דספק איסור נמי הוי, מ"מ כיון דממונא נמי איכא המוציא מחבירו עליו הראיה. ואם כן בנידון דידן דיהי' רשאי להכלימו, אסור נמי מספק, דילמא הלכה משל בן, רק דאין צריך להוציא ממון לכבד האב מספק, אבל להכלימו נמי אסור. והגמ' בעי למיפשט דאי מן הדין הלכה משל אב, על כרחך מיירי האי ברייתא בכיס האב, אבל עתה דספיקא הוא, שפיר הביא הרמב"ם גם בכיס הבן, כנ"ל. - לשפת אמת לא הכריעו חכמי; הגמרא אם כיבוד אב גם משל בן, ולכן אינו צריך להוציא ממון כדי לכבד אביו, אך אסור לו להכלים את אביו כדי להציל ממנו. וראה בקונטרס הספקות חילוקי דינים, בין ספק שלא הוכרע ע"י חכמי הגמרא לספק שלא הוכרע ע"י הפוסקים, ואכמ"ל.

הסובר שממידת חסידות צריך לכבד אביו שזרק ארנקו

אבל בשו"ת חתם סופר (י"ד רכט) כתב על דברי המהר"ם לובלין שהם דוחק, ויותר נראה תירוצו של הכסף משנה והבית יוסף (הני"ל), דעד היכן כח כיבוד אב ואם שיזרוק ארנקי, היינו ממידת חסידות, דמדינא אינו חייב לחסר כיסו בשבילו, אבל מ"מ אם יחסר כיסו בשבילו בכלל מצות כיבוד הוא. וזו כוונת הגמ' שאמרה כי הא דרב הונא קרע שיראים באפי רבה בריה, שלכאורה צריך הסבר מה שייכות עובדא זו כאן לתירוץ הגמרא, ועוד צריך עיון קושיית תוס' דאע"ג דמחל ליקריה הוי ליה כנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דצריך כפרה. ומה שתייצו תוס' דהודיע לו, קשה להלום, אם הודיעוהו קודם מעשה הריני רוצה לזרוק ארנקי ואם תכעוס אני מוחל, הרי הודיעו ולא יכעוס ולא הועיל רב הונא כלום. אך הענין כמו שכתבו הפוסקים דלאחר שזרק אסור להבן לכעוס כלל דמאי דהוה הוה, אך קודם שזרק ליכא אלא מידת חסידות. ורב הונא רצה לנסות אם יהיה בו מידת חסידות שלא ימחה בו בתחלה, וליכא בזה לפני עור דגם אם ימחה בו אין כאן עברה. אך הש"ס פריך דלמא אחר שקרע יכעוס, ועבר אלפני עור. ומשני אחר שקרע הודיעו מיד אני מוחל ליקרא דידי אם תכעוס. ועיקר נסיונו של רב הונא היה שלא ימחה בו בשעת קריעה. והא דקאמר כי הא דרב הונא הוא תירוץ אחר על קושיית הש"ס כמו אי נמי. או הרמב"ם גרס

